

Bij een opgelegde kerkfusie krijg je brokken

Utrecht - In de Utrechtse wijk Overvecht werd van bovenaf een samengaan tussen kerken opgelegd. Het werd een drama, vertelde interim-predikant Pieter van Winden gisteren in de Nicolaïkerk. „Mensen liepen bij de cardioloog en de psycholoog. De gemeente was in rouw.” In Utrecht klonken gisteren wijze lessen voor iedereen die met fusie te maken heeft.

Door Lodewijk Born.

De kerken zelf wilden graag dat de bijeenkomst ‘Gemeente met Perspectief’ over dit specifieke probleem zou gaan, vertelde ds. Dick van Kampen, voorzitter van de Vereniging Beraad Grote Steden in de Protestantse Kerk. „Veel kerken hebben een ingrijpend proces van fusie of een andere vorm van samenwerking achter de rug, andere kerken zitten er midden in of zien zo’n proces op zich afkomen.” Dat betekent meestal een pijnlijk proces en het resultaat is niet altijd vreugdevol, zei de Rotterdamse predikant uit Rotterdam. „Op een enkele plek zijn kerken die zich in een fusie aan elkaar gebonden hebben al weer in staat van ontbinding.”

Volgens het Nieuwe Testament is de kerk een beweging van volgelingen. „Als de kerk ‘beweging’ is, waarom is het samengaan dan vaak zo’n Via Dolorosa? Omdat het meestal gebeurt uit ellende. Lang probeer je het vol te houden, totdat er van armoe maar wordt gefuseerd of samengewerkt. Geen wonder dat de nieuwe, gefuseerde kerk dan een herberg van heimwee wordt.” Want het vertrouwde warme nest krijgt bezoek van vreemde vogels. „Onbekende mensen met een andere geschiedenis en een ander soort liturgie. Kleine dingen gaan dan al snel een geweldige betekenis krijgen: een ander merk koffie, een volstrekt andere kerstboom, kunnen de monden soms weken in beweging houden.”

Noodzakelijk voor vruchtbare samenwerking is volgens Van Kampen het zoeken van een gezamenlijks nieuwe droom, zonder zichzelf daarbij te overschreeuwen. Niet een ‘Yes we can’, maar een zakelijke droom die heel het hart, de ziel en het verstand raakt. Ds. Pieter van Winden ervoer een ellendige situatie in de Utrechtse wijk Overvecht, waar hij drie jaar geleden kwam als interim-predikant. Hij trof een wijkgemeente die een fusie opgedrongen had gekregen. Gevolg: een predikant minder, een gebouw minder en een totaal ontevreden fusiegemeente. „Ze waren in rouw en ontzettend boos.” Het leverde bij velen gezondheidsklachten op. Wat hij moest zien te repareren was hoe die rouw een plek kreeg. Mensen moesten erkenning krijgen voor hun gevoelens van verlies van wat hen dierbaar was. Vervolgens: hoe kon hij het zover krijgen dat mensen ervoeren wat de fusie wél voor hen kon betekenen. Zodat het een kans werd. In beeldspraak: een begrafenisstoet omvormen naar wat nog wel eens een trouwstoet zou kunnen zijn. „Dat perspectief is binnen handbereik gekomen.” In een andere Utrechtse wijkgemeente (Utrecht-Oost) werden zelfs twee kerken die samen al een wijkkerkenraad hadden gevormd met twee vieringplekken, weer uit elkaar gehaald. De middenorthodoxe Tuindorpkerk en de reformatorisch-evangelische De Nieuwe Kerk „vochten elkaar de tent uit”, aldus Peter Klusener, voorzitter van de Algemene Kerkenraad Utrecht. „Nu ze weer apart zijn, komt er veel positieve energie los voor activiteiten, zonder elkaar voor de voeten te lopen”, vertelde predikant Wim Verkerk. Jan Scheurer, bestuurslid van het Beraad en oud-manager bij Philips - veel ervaring met fusieprocessen in het bedrijfsleven - legde nauwgezet uit hoe een fusie wél kans van slagen krijgt en hij beklemtoonde dat er ook alternatieve samenwerkingsvormen mogelijk zijn. Kijk in ieder geval heel goed naar je eigen cultuur, naar cultuurverschillen, naar de identiteitssymbolen - de vierplekken, kerkgebouwen. Scheurer pleitte er ook voor dat

wijkkerkenraden zelf de beschikking houden over hun geld. „Anders word het net als in de politiek. Je kunt pas wat doen als je geld uit ‘Den Haag’ krijgt.” Daarmee ontnemen je een kerk de overlevingscondities. Een van de redenen waarom een fusie mislukt, is omdat er onduidelijke en niet-inspirerende doelen zijn geformuleerd. „Als we eenmaal samengaan, zien we wel verder’. Dan wordt de fúsie te gemakkelijk een doel en telt niet meer: wat voor kerk willen we zijn.” Wie zonder een bezielde verlangen aan de hele fusieklus begint, kan beter direct stoppen. „Er moet een vuur zijn dat brandt.”

Hij adviseerde dat er tijdens een fusieproces ruimte moet worden geboden aan mensen die kritisch zijn. Ooit deed hij het zelf zo bij een fusie tussen stofzuigerfabrieken van Philips in Fryslân. „Je moet mensen een legitieme kans geven om antwoord te krijgen op al hun vragen.” Tussentijds is het verstandig een risicoanalyse in te bouwen. „Dat haalt je even van het witte paard en voorkomt dat je dingen over het hoofd ziet en er alleen nog maar geluisterd wordt naar de ‘predikers van de fusie’ die dominant zijn en deze zo graag willen.” Een fusie waarbij het cement tussen de stenen ontbreekt is ook gedoemd te mislukken. „Als er na de fusie geen gemeenschappelijke waarde ontstaat, iets is van: ‘daar wil ik bij horen’, dan valt het weer uit elkaar.” Een gemeente die zegt: ‘we laten pastoraat, het omzien naar elkaar wat los’, die verpulvert. Ook hamerde hij op het zeer goed in de gaten houden van de interne communicatie. Je moet vooraf duidelijk maken wat je zult doen met ideeën die mensen inbrengen. Het alleen maar ‘horen’ van gemeenteleden over het besluitvormingsproces is onvoldoende. Anderzijds moeten kerken ook waken voor fatalisme, adviseerde hij. „Vaak wordt gedacht: fusie is de enige uitweg, maar er zijn soms ook nog andere mogelijkheden.” Varianten genoeg. Kerk-zijn kan zelfs in het model van een „minigemeente”, zonder eigen kerkgebouw maar wel met grote onderlinge betrokkenheid op elkaar en de omgeving.

In de Vereniging Beraad Grote Steden in de Protestantse Kerk zitten naast vertegenwoordigers uit de Protestantse Gemeenten in Den Haag, Rotterdam, Amsterdam en Utrecht nog dertien steden. Leeuwarden is er ook voor benaderd maar heeft tot nog toe afgezien van deelname.

Kerkredactie Friesch Dagblad /Het goede leven

(13-3-2010)